

ปรัชญา **กิน** **ได้**

โทมัส มอร์ โฟโรน

มนุษย์ชีวิตต้องมีปรัชญา
เพื่อได้ประสบผลสำเร็จ
ในตำแหน่งหน้าที่การงาน
และชีวิตที่มีความสุข
หนังสือเล่มนี้บ่งบอกไว้ว่า
ทำไมปรัชญาจึงกินได้

The Knowledge Center

นำเสนอหนังสือดี มีคุณค่า

คำนำสำนักพิมพ์

ของสูงต้องปีนขึ้นไปดูจึงจะเห็นชัด บันไดแต่ละขั้นที่ปีนขึ้นไป ย่อมให้ความรู้เสริมสร้างทักษะและประสบการณ์ในระหว่างการปีนป่าย ทำให้ได้เรียนรู้และฉลาดขึ้นเรื่อยๆ นักปรัชญาเป็นนักคิด และนักแสวงหาความรู้ โดยวิธีการถกปัญหา โต้ตอบกันไปมา จนได้ข้อสรุปในที่สุด นักปรัชญาช่วยกระตุ้นให้คนในชุมชน ได้บริหารสมอง ได้ใช้ความคิด ใช้เหตุผล ทำทฤษฎี พิสูจน์

ปรัชญา สนใจกระบวนการวิธีที่กลุ่มชนกระทำกิจกรรม เพื่อนำไปสู่เป้าหมาย ปรัชญาจึงเกี่ยวข้องกับชีวิตของชนทุกหมู่เหล่าทั่วทุกแห่งในโลก นำที่ท่านผู้รักการอ่านจะสนใจใคร่รู้ บันไดปรัชญาจะจูงท่านขึ้นบันไดไปที่ละขั้น จนถึงขั้นสูงสุด ท่านจะเกิดความรู้สึกสักประหนึ่งว่ากำลังร่วมวงสนทนากลุ่มย่อยกับผู้รู้อย่างเปล็ดเปล็น จนเกิดความเข้าใจปรัชญาอย่างถ่องแท้

ด้วยความปรารถนาดี

The Knowledge Center

คำนำผู้เขียน

ชาวยุโรปมีนิสัยชอบจดบันทึก ใครคิดใครทำอะไรที่น่ายกย่อง น่าสนใจ น่าติดตาม เขาจะเก็บข้อมูลไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา งานของปรัชญาเมธีตะวันตก มีประวัติสืบเนื่องต่อกันมาอย่างไร คิดถูก คิดดี คิดไม่ตรงทางอย่างไร คนรุ่นหลังก็สามารถเก็บมาเรียนรู้ วิเคราะห์วิจัย ตีปัญหาแตก จนได้ข้อสรุปที่เป็นประโยชน์

ผู้เขียนได้จำลองรูปแบบที่นักปรัชญาใช้ถกแถลงกันในกรุงเอเธนส์ บริเวณจัตุรัส ซึ่งปัจจุบันมักจะจัดเป็นรูปสี่มมน่า สนทนากลุ่มย่อย ซึ่งจะก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์และระดมสมองกันอย่างทั่วถึง ซึ่งผู้สอนหรือสื่อหลายประเภทนำมาใช้กันอย่างกว้างขวาง ผู้เขียนจึงหวังว่าคุณผู้อ่านจะได้พบบรรยากาศใหม่ๆ ที่ต่อยอดจากกลวิธีสืบสมแบบกรีก ซึ่งได้รับการยอมรับกันทั่วโลก

ไพฑูรย์ มณีไพโรจน์

สารบัญ

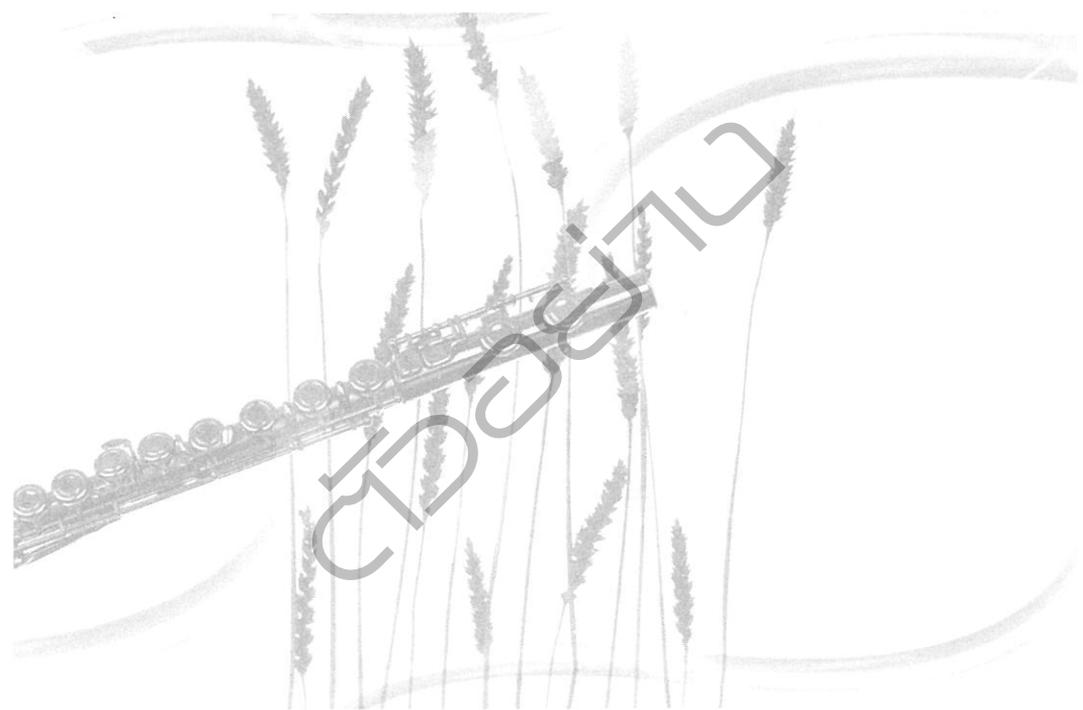
บทที่	เรื่อง	หน้า
ภาค 1	ปรัชญาเกินได้	1
	เปิดเล่ม	3
	บทนำ	11
1	กิจกรรมทางความคิด	25
2	ความสงสัยแพร่ไปทั่วทุกมุมโลก	37
3	ปรัชญากับกระบวนการวิธีสอน	49
4	การสืบทอดเจตนารมณ์ทางความคิดของปวงปราชญ์ โซคราติส เพลโต อริสโตเติล	55
5	ยุคเสื่อมของเอเธนส์ และศาสนาคริสต์เริ่มแพร่หลาย เซนต์ ออกัสติน เซนต์ โทมัส อาคินัส	67
6	วิวัฒนาการและการค้นพบในสมัยกลาง โคเปอร์นิคัส : ระบบสุริยจักรวาล เซอร์ไอแซค นิวตัน : แรงโน้มถ่วงของโลก โคลัมบัส : การค้นพบทวีปอเมริกา เคปเลอร์ กาลิเลโอ : ดาราศาสตร์	71
7	แมคคิเวลลี นักปรัชญาการเมือง	79

8	The Prince (เจ้าชาย)	91
9	รูปแบบของการหาข้อเท็จจริง	99
10	วิทยาการความรู้ และปรัชญายุคใหม่	107
	ฟรานซิส เบคอน	
	เรอเน เดส์คาร์ต	
	โทมัส ฮอบส์	
	จอห์น ล็อก	
11	ปรัชญาวิวัฒน์	119
ภาค 2 ปรัชญาหน้าสัมผัส		139
	บทนำ	141
1	อิมมานูเอล ค้านท์	145
2	ปรัชญา-จริยธรรม หน้าสัมผัส	155
3	ปรัชญา-ความยุติธรรม หน้าสัมผัส	165
4	ปรัชญา-ความรู้ ประสพการณ์ หน้าที่และความดี	175
5	จอห์น รอลล์	181
6	เฟรดริค เฮเกล	187
7	คาร์ล มาร์กซ์	193
8	เข้าใจความเป็นมนุษย์-เข้าใจปรัชญา	207
9	ลำดับเหตุการณ์สำคัญของโลก ระหว่าง ปี ค.ศ. 1796-2003	215

ภาค 1
ปรัชญาถิ่นใต้

๕๖๖

ปรัชญา ควรเป็นเรื่องสนุกเบาๆ ที่คุยถึงเรื่อง “เสียง” ของทุเรียนที่หล่นในป่า หรือการสาดน้ำที่จะตีมทิ่ง ทั่งๆ ที่กำลังกระหาย ไปจนกระทั่ง ปรัชญาจะถามถึงข้อเท็จจริงที่เราประสบอยู่เบื้องหน้า ว่ามีความจริงแท้แค่ไหน เมื่อเทียบกับการหลับตาแล้วนึกถึงภาพสิ่งต่างๆ จะเห็นได้ชัดเจนกว่าที่เป็นจริงหรือไม่ ปรัชญาเกิดขึ้นได้ทั้งในฝูงชนที่เบียดเสียดเหยียดแออัดกันในรถไฟ หรือขณะที่เดินอยู่โดดเดี่ยวเดียวดายอยู่ท่ามกลางธรรมชาติที่สงบเงียบและแสนงาม

เราใช้ปรัชญาอยู่ตลอดเวลาที่มีสติ ทว่า มักจะลืมนั่งคิดว่าส่วนไหนของกิจกรรมเป็นปรัชญา แก้วน้ำที่มีน้ำอยู่ก่อนแก้ว หากวางอยู่เบื้องหน้าเรา ขณะเมื่อเรากำลังกระหายน้ำ ความอยาก ความกระหาย อาจทำให้เรารีบหยิบแก้วน้ำขึ้นดื่ม โดยไม่พิจารณา หากแต่สำหรับบางคน ความกระหายไม่ใช่เหตุผลเพียงพอต่อการที่จะต้องรีบร้อนดื่มนี้ โดยขาดการพิจารณาความสะอาดหรือสภาพของน้ำในแก้ว ความสงสัยต่อสิ่งที่อยู่ในน้ำ คือจุดเริ่มต้นของปรัชญา

ปกติเมื่อเรานั่งอยู่บนรถประจำทาง มองเห็นสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ทั้งสอง

ข้างทางที่เป็นผลงานที่ได้จากความสงสัยของมนุษย์ เริ่มตั้งแต่ตัวถนนที่รถวิ่งผ่าน เสาไฟฟ้า ป้ายโฆษณา ร้านค้า เครื่องใช้ต่างๆ รถเข็น และ ในอนาคต อาจรวมถึงตัวมนุษย์ที่เกิดจากการโคลนนิ่ง การปลูกถ่ายเนื้อเยื่อ (stem cell) ทั้งหมดล้วนเป็นผลิตผลจากศาสตร์สาขาต่างๆ ที่มนุษย์ค้นพบ

นับแต่ครั้งที่มนุษย์ยุคสมัยแรกๆ หยิบก้อนหินขึ้นพิจารณา เลือกรับก้อนที่มีความคมมาใช้ทำเป็นอาวุธล่าสัตว์ คล้ายกับที่เราหยิบแก้วน้ำขึ้นดู พิจารณาความสะอาดก่อนดื่ม ความสงสัยและต้องการหาคำตอบนำมาซึ่งผลผลิตต่างๆ รอบๆ ตัวเรา สิ่งประดิษฐ์ของมนุษย์ ทั้งรูปธรรมและนามธรรม อันได้แก่ วัฒนธรรม ศีลธรรม กฎหมาย ไม่เว้นระบบการเมือง ตำแหน่งรัฐมนตรี หรือข้าราชการระดับต่างๆ พ่อค้า หมอ ทนาย กรรมกร ล้วนเป็นผลิตผลของความนึกคิด ความสงสัยจากมนุษย์เราทั้งสิ้น

น้ำในแก้วเบื้องหน้าเรา ถ้าอยู่ในสภาพธรรมชาติ ไม่มีสิ่งผลิตจากมนุษย์มายุ่งเกี่ยว ก็จะเป็นแค่แก้วน้ำที่นองอยู่บนพื้นดินหรืออยู่ในห้วยหนอง คลอง บึง มนุษย์เรานอกจากจะสร้างภาชนะบรรจุน้ำ เช่น แก้ว ถ้วย โอง คลอง เขื่อน อ่างเก็บน้ำ เพื่อบริโภคแล้ว เรายังสร้างระบบสังคมที่ระบุความเป็นเจ้าของต่อสิ่งทั้งหลาย ระบบการแลกเปลี่ยนปัจจัยต่างๆ ที่แต่เดิมชาวไร่ชาวนาอาจจะนำผักมาแลกกับปลาจากชาวประมง จนถึงปัจจุบันมีความซับซ้อนถึงขั้นขายปลาที่ยังไม่ได้ลงมือจับ พันธุ์พืชต่างๆ ที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงพันธุกรรมเพื่อเพิ่มผลผลิต เพิ่มความสงสัยแก่นักวิทยาศาสตร์และผู้บริโภค เพื่อหาคำตอบและพัฒนาสิ่งที่ดีขึ้นไปอีก ความสงสัยของมนุษย์จึงไม่มีเขตจำกัด

กว่าหมื่นปีหรือแสนปีก่อนที่ความสงสัยก่อให้เกิดเครื่องทุ่นแรงและเครื่องมือในการล่าสัตว์ หอกกล้าสัตว์อาจเกิดจากอุบัติเหตุที่มนุษย์เดิน

เหยียบก้อนหินที่มีความแหลมคม ความคิดที่นำก้อนหินมีคมมาใช้ทำ
หอกกล้าสัตว์จึงบังเกิดขึ้น

ซากบ้านที่ก่อสร้างด้วยไม้เมื่อกว่าแสนปีก่อนในฝรั่งเศส ร่องรอย
การทำเกษตรกว่าหมื่นปีก่อนในญี่ปุ่น คันไถที่แกะจากหินซึ่งพบในจีนมี
อายุกว่าหกพันปี การหลอมหล่อโลหะเหล็กเกือบ 2500 ปีก่อน สะพานโค้ง
หินของจีนเมื่อประมาณ ค.ศ. 600 มีความยาวกว่า 37 เมตร ล้วนบ่งชี้
ให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าของผู้เขียนยังเชื่อว่า วิศวกรในยุคนี้ยังมีปัญหา
ในการก่อสร้าง หากไม่มีเครื่องมือสมัยใหม่มาค้ำจุนและทุ่นแรง

ปรัชญา หรือ Philosophy ในภาษาอังกฤษ มีรากศัพท์จาก
ภาษากรีกที่หมายความว่า “ความมุ่งมั่นไฝหาความรู้และปัญญา” หรือ
อีกนัยหนึ่งคือ เป็นกิจกรรมที่มนุษย์กระทำเพื่อหาคำตอบจากข้อสงสัย
และต้องการหาความจริง

คำตอบมากมายที่ได้จากความสงสัยของมนุษย์ในช่วงแรกๆ จึงถูก
เรียกว่าปรัชญาทั้งหมด นับตั้งแต่ที่เราหยิบหินขึ้นพิจารณาด้วยความคม และ
นำมาใช้เป็นหัวหอก หัวธนู ศาสตร์ทุกแขนงที่ได้มาจากความสงสัยและ
พยายามไฝหาคำตอบ เราเรียกว่า ปรัชญา

ในบันทึกทางประวัติศาสตร์ เมื่อกล่าวถึง อริสโตเติล ที่เปิด The
Academy เป็นโรงเรียนสอนปรัชญา วิชาปรัชญาในสมัยนั้นคือสาขา
วิชาทุกอย่าง นับตั้งแต่ดาราศาสตร์ เคมี ฟิสิกส์ เรื่อยไปเท่าที่สมองจะ
คิดค้นสืบหาความจริงที่เป็นศาสตร์ได้

จะว่าไปแล้ว **ปรัชญาสมัยโบราณเกี่ยวข้องกับปากท้องของเราทั้ง**
สิ้น ระบบชลประทานที่จีนใช้คนกว่าล้านขุดเชื่อมส่งน้ำให้บริเวณที่แห้งแล้ง
ทางตอนเหนือ ระบบ **Grand Canal** นี้ มีระยะทางไม่น้อยกว่าปารีสถึง
กรุงโรม ขุดในสมัยศตวรรษที่ 6 ถึงศตวรรษที่ 13 ช่วยให้จีนมียุคสมัยที่
มั่งคั่งและอุดมสมบูรณ์ การขนส่งสินค้า พืชพรรณทางน้ำ มีผลให้เมืองท่า

ต่างๆ พลุกพล่านด้วยผู้คน ตรงกับคำบรรยายของมาร์โคโพลโล ที่เดินทางมาถึงจีน และเห็นความเจริญรุ่งเรืองในขณะนั้น สิ่งประดิษฐ์มากมายในจีน ถูกชาวยุโรปนำกลับไปเผยแพร่แก่สังคม การผลิตกระดาษขึ้นครั้งแรกในจีนประมาณ 100 ปี ก่อนคริสตศตวรรษ ถูกถ่ายทอดให้ชาวอาหรับและส่งต่อไปถึงยุโรป ระบบการพิมพ์แบบจีนที่แกะเรียงตัวหนังสือจากไม้ ช่วยให้ชาวยุโรปพบ路子ทางการพิมพ์หนังสือเผยแพร่ความรู้แก่คนทั่วไป และก่อให้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมในเวลาต่อมา

ขณะเดียวกันกับที่จีน ใช้เทคโนโลยีเหล่านี้ในวงจำกัดเฉพาะในราชสำนัก ด้วยถือว่าเป็นของสูงของศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้นว่าเข็มทิศที่จักรพรรดิจีนใช้ในการประกอบพระราชพิธี ชาวยุโรปกลับนำมาใช้ในการเดินทางและสำรวจหาแผ่นดินใหม่ รวมไปถึงล่าอาณานิคม กองทัพเรืออันยิ่งใหญ่ของจีน ก่อนปี ค.ศ. 1400 จึงถูกลดบทบาทลง เมื่อจักรพรรดิทรงมีบัญชาให้ชาวจีนยุติการเดินทางสู่โลกภายนอก เนื่องจากทรงเห็นว่าประเทศต่างๆ รอบๆ จีน ล้วนมีอารยธรรมด้อยกว่า จีนจึงไม่มีความจำเป็นต้องเดินทางแสวงหาสิ่งใหม่ๆ ภายนอกอาณาจักรอันยิ่งใหญ่ของตน

ปรัชญา ที่เดิมเป็นวิชาที่ให้ความรู้ เป็นวิชาที่ถือกำเนิดมาจากความสงสัยของมนุษย์ เมื่อแตกแขนงเป็นสาขาวิชาที่แตกต่างกัน อย่างเช่น วิชาฟิสิกส์ เมื่อมีเนื้อหาในสาขาของตนเพิ่มมากขึ้น มีผู้รู้ศึกษาค้นคว้าด้านฟิสิกส์พิสูจน์ให้เห็นชัดเจน จนเป็นที่ยอมรับในสังคม ฟิสิกส์จึงแยกตัวเป็นเอกเทศจากปรัชญา เมื่อศาสตร์ต่างๆ มีบทพิสูจน์ มีทฤษฎีเป็นของตนเองและเป็นที่ยอมรับ ททยอยแยกออกจากวิชาปรัชญา ล่าสู่วิจาจิตวิทยาก็แยกตนเองออกจากปรัชญาในช่วงเวลาไม่กี่สิบปีนี่เอง

ปรัชญาในปัจจุบันจึงมีกรอบเนื้อหาจำกัด แก่ข้อสงสัยเฉพาะส่วนของมนุษย์ ซึ่งมักจะเป็นด้านนามธรรม...ตั้งแต่การค้นหาความหมายของ “ความยุติธรรม” “สิทธิเสรีภาพ” ซึ่งล้วนจับต้องไม่ได้ เช่น ความดี

ความสวยงาม ความสุข และนามธรรมอื่นๆ อีกมากมาย

ปรัชญาสมัยใหม่จึงไม่สามารถให้ความรู้แก่มนุษย์ได้ในแง่การสร้างสิ่งประดิษฐ์โดยตรงเหมือนกับความรู้ของวิศวกรด้านเครื่องยนต์ ปรัชญาจึงถูกมองข้าม เนื่องจากจับต้องและกินไม่ได้ น้ำในหนอง ในถ้วย หรือลำธาร ที่มนุษย์เคยดื่มโดยไม่ใช้ภาชนะ ถูกนำมาใส่ในถ้วยเพื่อความสะอาด และยิ่งกว่านั้น มนุษย์ยังรู้จักพัฒนาปรุงรสชาติ แต่งสี เติมแก๊สอัดลม เพื่อให้เกิดความต้องการใหม่ๆ อยู่เสมอ วิชาปรัชญาจึงต้องพัฒนาปรับปรุงตัวเองให้เป็นที่ต้องการ และเป็นประโยชน์ในชีวิต

ในสังคมที่เน้นความนิยมในวัตถุ และสร้างความต้องการใหม่ๆ ประกอบกับโครงสร้างของสังคมส่งเสริมกิจกรรมของมนุษย์ในการชวนขายแข่งขัน เพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยที่ช่วยบรรเทาความอยาก และเพิ่มผลผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการที่ไม่มีสิ้นสุด...

หากนายช่างวิศวกรเครื่องยนต์มีความเข้าใจปรัชญาเขาคงสามารถใช้ทักษะ ใช้ไหวพริบ และสติปัญญาจากการเรียนปรัชญา ประดิษฐ์เครื่องจักรที่สอดคล้องกับสภาพสังคม เครื่องจักรที่สร้างโดยวิศวกรที่เข้าใจจริยธรรม เข้าใจความสวยงาม ย่อมดีกว่าเหมาะสมกว่าเครื่องจักรที่ถูกสร้างขึ้นด้วยความอยาก เพื่อตอบสนองความต้องการ (กำไร) แต่เพียงอย่างเดียว ในประวัติศาสตร์สังคมมนุษย์ ข้อผิดพลาดใหญ่ๆ มักไม่ได้เกิดจากความผิดพลาดด้านวิทยาศาสตร์ หรือเทคโนโลยี แต่ข้อผิดพลาดเกิดจากผู้ที่ใช้เทคโนโลยี โดยเฉพาะเมื่อผู้มีอำนาจนำเทคโนโลยีมาใช้ในการทำลายล้างในภาวะสงคราม

ตั้งน้ำในแก้วเบื้องหน้า บางครั้งคนอาจหยิบแก้วน้ำขึ้นสาดหน้าคนที่เราทะเลาะเบาะแว้งได้ด้วย ความเป็นมนุษย์ทำให้มนุษย์มีทางเลือก และมีเหตุผลที่จะตัดสินใจ บางครั้งเราเลือกที่จะแสดงความดีใจนั้น ต่อความรู้ต่อความคิดเห็น ไม่ยอมหยิบน้ำขึ้นดื่ม ทั้งๆ ที่มีความกระหายอยากดื่ม

หรือบางครั้งเราเลือกที่จะพิจารณาความสะดวกของน้ำและเททิ้งไป เพราะพบความสกปรกในน้ำ แต่บางคนอาจหยิบแก้วน้ำขึ้นดื่มอย่างรวดเร็วโดยสัญชาตญาณเพื่อดับกระหาย

ถ้าเราเปรียบปรัชญาว่าเป็นดั่งขาสองข้างที่เราใช้เดินอยู่ทุกวัน เราใช้ขาเดินโดยอัตโนมัติจนลืมความสำคัญของมันไป ขอแค่เพียงให้เราสามารถไปถึงจุดหมาย จะปวด จะเมื่อย จะเดินไม่ไหวก็ไม่สนใจ ขอให้ไปถึงที่หมายก็แล้วกัน

สังคมที่มีจำนวนคนเพิ่มมากขึ้น มีความซับซ้อนมากขึ้น แต่ละคนต้องดิ้นรนหาเลี้ยงชีพ แข่งขันในหน้าที่การงาน โดยเฉพาะการแข่งขันในเชิงธุรกิจ ความรีบเร่งเพื่อให้ถึงจุดหมาย คือผลงานสุดท้ายหรือผลลัพธ์ ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ความสำเร็จ โดยไม่คำนึงถึงขั้นตอนการดำเนินงาน เหมือนกับว่า เราจะเดินทางด้วยวิธีไหนไม่สำคัญ ส่วนสำคัญคือจุดหมายสุดท้าย... เมื่อขาที่ใช้เดินอาจเร็วไม่พอ มนุษย์ต้องพัฒนามาใช้พาหนะหรือเครื่องทุ่นแรงช่วยเดินทาง การขึ้นบันไดที่ละขั้นที่ปกติเราใช้เดินขึ้นให้ถึงจุดหมาย เราอาจต้องก้าวกระโดดแข่งกัน เมื่อสังคมเริ่มไม่สนใจขั้นตอนรายละเอียดของการเดินทางเสียแล้ว

ในระบบธุรกิจปัจจุบัน ข้อมูล ตัวเลข สถิติ มีความสำคัญเหนือความเข้าใจอย่างถ่องแท้ (understanding) สังคมปัจจุบันไม่เห็นเลยว่าความรู้จะนำมาสู่ปัญญา (Knowledge is no Longer Generated Wisdom) มนุษย์ในสังคมสมัยใหม่จึงลืมขาตัวเอง เพราะมีรถยนต์ มีพาหนะนำทางอื่นๆ เราลืมปรัชญาเพราะคิดไปเองว่าปรัชญาแก้ความหิวหรือระงับความอยากไม่ได้ เรามัวแต่ให้ความสนใจต่อสิ่งสำคัญในชีวิตที่ต้องแข่งขันกัน และหวังรางวัลเมื่อประสบผลสำเร็จเท่านั้น

ทุกวันนี้ผู้ขับขีวยานพาหนะต่างๆ เริ่มไม่สนใจในขั้นตอนความเหมาะสมในการใช้ถนน แต่ขอให้ถึงจุดหมายปลายทางโดยเร็ว ความสุข

ของครอบครัว กลับมีความสำคัญเหนือขั้นตอนหรือวิธีการทำมาหากิน เพื่อให้ได้ปัจจัยมาเลี้ยงดูครอบครัว บางครั้ง ผู้ถือหุ้นหรือคณะกรรมการบริษัท สนใจแต่ผลกำไรที่แสดงบนบรรทัดสุดท้ายในงบดุลมากกว่าที่ดูแลความเป็นอยู่ของพนักงานบริษัท

เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า ข้อมูล ตัวเลข มีบทบาทสำคัญเหนือความเข้าใจในการเป็นอยู่ร่วมกัน แนวคิดนี้ถูกถ่ายทอดให้เห็นอิทธิพลในทุกแขนงของสังคม การสอนวิชาปรัชญาจึงต้องพยายามปรับตัวเองให้สังคมปัจจุบันไม่ละทิ้งปรัชญา แม้จะมีการชิงไหวชิงพริบเพื่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขันในสังคม หน้าที่ของปรัชญาคือต้องให้ความเข้าใจความคู่ไปกับข้อมูลและตัวเลข

ปรัชญาควรสร้างความเข้าใจให้สังคมทราบว่า มนุษย์ควรเดินตามขั้นตอน หรือขึ้นบันไดเรียงตามลำดับ เพื่อให้ถึงจุดหมายอย่างมั่นคง การก้าวกระโดดข้ามขั้น เช่นการทำผิดกฎ ผิดขั้นตอน จะนำมาซึ่งความไม่เข้าใจต่อสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวเราในสังคม เทคโนโลยีตะวันตกที่สังคมนำเข้ามา ส่วนใหญ่เป็นผลผลิตปลายทางที่หาซื้อหีบยกมาได้ด้วยการแลกเปลี่ยน โดยที่เราไม่ได้ร่วมทำความเข้าใจในประวัติศาสตร์การพัฒนาเทคโนโลยีที่สำคัญเหล่านี้ เหมือนกับการขึ้นลิฟต์ไปชั้น 4 ของห้างสรรพสินค้าเพื่อซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้ากลับบ้าน เพื่ออวดให้แขกผู้มาเยือนเห็นความทันสมัยของเรา การเรียนรู้เกี่ยวกับทุกขั้นตอนของการพัฒนาเทคโนโลยีจึงมีความแตกต่างอย่างมากกับการซื้อเทคโนโลยีมาใช้

การศึกษาที่เน้นการท่องจำข้อมูล เป็นเหตุให้ผู้เรียนลืมขั้นตอนของการโต้ตอบ การซักถามเพื่อค้นหาความรู้ อันที่จริง มนุษย์เรียนรู้จากความสงสัย ส่วนข้อมูล สถิติ และตัวเลข เป็นผลลัพธ์ขั้นสุดท้าย ซึ่งเปรียบเสมือนวัตถุหรือเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ตั้งวางอยู่บนชั้น 4 ของห้าง ที่มีแต่คู่มือการใช้ ซึ่งไม่ได้บอกถึงขั้นตอนการผลิตแต่อย่างใด

สังคมที่เน้นการบริโภคนิยม จึงเป็นแค่ความพยายามระงับความอยาก
ของมนุษย์ ถ้าสังคมวัตถุนิยมให้ความสำคัญต่อผลลัพธ์มากกว่าเหตุที่มา เสียง
ของทุเรียนที่หล่นในป่าที่ไม่มีมนุษย์อาศัยอยู่ จะไม่ดัง มิใช่สักแต่ว่าไม่มี
ใครได้ยินเสียงหล่น สังคมมนุษย์เองก็ไม่สนใจ เพราะไม่มีความสำคัญ
ปรัชญาเอง บางครั้งก็ดูไร้สาระถ้าจะซัดคุ้ยหาแต่เสียงของทุเรียน ว่าเสียง
หล่นของทุเรียนในป่าที่ไม่มีมนุษย์คนใดได้ยินนั้น แตกต่างจากเสียง
หล่นของทุเรียนในสวน ที่หล่นเฉียดหัวชาวสวนหรือไม่

จากประสบการณ์และความรู้ที่เรามี เราควรเชื่อว่าเสียงหล่นมีเหมือนกันทั้ง 2 เหตุการณ์ แต่ในแง่ของวิทยาศาสตร์ เสียงที่หล่นพิสุจน์ให้ห้อง
แท้ไม่ได้ สรุปลงไม่ได้ว่าเกิดเสียงเมื่อหล่นถึงพื้นดิน สิ่งที่เราเห็นเป็นเพียง
แต่ผลทุเรียนลูกหนึ่งวางอยู่บนพื้นดินใต้ต้นทุเรียน

ดังนั้นทุกเช้าที่เราหยิบหนังสือพิมพ์ขึ้นอ่าน เรามั่นใจได้แค่ไหนว่าสิ่งที่
ที่เราอ่าน จะเป็นเสียงสะท้อนของทุเรียนในสวนหรือทุเรียนป่า ยิ่งสังคม
ที่เน้นการบริโภคนิยม เน้นความนิยมในวัตถุ ทุเรียนที่อยู่ในป่าไม่มีใครพบ
ย่อมไม่มีความสำคัญต่อสังคม เพราะไม่สามารถแปลงเป็นมูลค่าซื้อขายได้
ต่างจากทุเรียนในสวนที่ต้องทะนุถนอม เพื่อให้ได้ราคาสูงสุด **ความดี
ของมนุษย์ยุคนี้ก็เช่นกัน ถ้าไม่สามารถแปลงออกเป็นประโยชน์ที่เด่นชัด
ให้เห็นทั่วกัน ก็จะถูกลดคุณค่าความสำคัญลง** สิ่งที่ดีในตัวของมันเอง
จึงคล้ายเสียงของทุเรียน

ความดียุคใหม่จึงเป็นความดีเพื่อครอบครัวตนเอง หรือเป็นความดี
ที่มีต่อพรรคพวก เพื่อนฝูง หากความดีที่ดีในตัวของมันเองได้ยาก เพราะ
เมื่อเรายอมรับความนิยมในวัตถุ นิยมในสิ่งที่เห็นได้จริง นิยมในผลลัพธ์
มากกว่าเหตุที่มา นิยมที่จะไปถึงจุดหมายไม่ว่าเราจะใช้วิธีใด เสียงทุเรียน
ในป่า จึงแทบไม่มีความสำคัญ เช่นเดียวกับ**ความดีที่ดีในตัวของมันเอง**

Good in Itself ความดีที่ดีในตัวของมันเอง เป็นคำที่พูดถึงความดี
ที่สมบูรณ์ที่สุด โดย Immanuel Kant ปราชญ์เยอรมัน ในศตวรรษที่ 18

ปัจจุบันวิชาปรัชญา ถูกกำหนดให้เป็นวิชาภาคบังคับของมหาวิทยาลัยเกือบทุกแห่ง ที่ต้องเรียนเก็บหน่วยกิตก่อนรับปริญญา ต่างจากในอดีตที่ปรัชญาเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำให้ความรู้และความคิดแก่มนุษย์ นับหมื่นปีมาแล้วที่มีหลักฐานบันทึกว่า มนุษย์เริ่มตั้งคำถามและตอบเพื่อพยายามเข้าใจสิ่งต่างๆ หรือเหตุการณ์รอบๆ ตัว คำถามที่ว่า สิ่งของแต่ละสิ่งคืออะไร มีที่มาอย่างไร เพื่ออะไร เหล่านี้เป็นคำถามแนวเมตาฟิสิกส์ (Metaphysics) ที่เราพยายามหาคำตอบ

ครั้งโบราณมนุษย์เราใช้ “สิ่งที่มีพลังเหนือธรรมชาติ” (Spiritual being) อ้างเป็นเหตุของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในธรรมชาติและในการดำเนินชีวิตของสังคมมนุษย์ เหตุของภัยธรรมชาติ ตั้งแต่แผ่นดินไหวหรือพายุรุนแรง รวมถึงโรคภัยไข้เจ็บ จนถึงศึกสงคราม ความขัดแย้งระหว่างเผ่าพันธุ์ต่างๆ มนุษย์ต่างอ้างอำนาจที่มีพลังเหนือธรรมชาติเป็นเหตุ

เทือกเขาสูง หรือเขตป่าที่มนุษย์ยังไม่ได้บุกเบิก มนุษย์เราก็ระบุให้ เป็นสิ่งที่ลึกลับของเทพยดา จึงอาจสรุปได้ว่า สิ่งไรก็ตามที่เราไม่รู้เหตุไม่รู้ที่มา มนุษย์จะอ้างอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นเหตุเพื่อยุติความสงสัย

สิ่งก่อสร้างที่มีอยู่ในอารยธรรมต่างๆ ที่กระจัดกระจายอยู่ทั่วโลก
วิหารอาโครโพลิสในเอเธนส์ พีระมิดในอียิปต์ ศาสนสถานของชาวอินคา
ในอเมริกาใต้ วิหารของชาวฮินดู เหล่านี้ล้วนเป็นคำตอบของมนุษย์ที่สงสัย
ต่อเหตุการณ์ หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในโลก

นอกจากวัตถุสถานที่ถูกสร้างเพื่อเป็นศูนย์รวมของความเชื่อ และ
ความสงสัยของมนุษย์ต่อเหตุการณ์และปรากฏการณ์ต่างๆ แล้ว อารยธรรม
ของชาวกรีกก็มีผลงานบันทึกไว้ว่า มีความสนใจค้นหาคำตอบต่อเหตุการณ์
และปรากฏการณ์ต่างๆ ด้วยการสืบหาความจริงด้วยเหตุและผล

ความเจริญก้าวหน้าเหนือสังคมอื่นๆ ในละแวกเดียวกันของชาว
กรีก โดยเฉพาะในการทำศึกสงครามขยายอาณาจักร จนสามารถรับความ
ก้าวหน้าในการรบมาเป็นการพัฒนาการขนส่งสินค้า ขนส่งผู้คนระหว่าง
อาณาจักรที่อยู่ภายใต้การปกครองของกรีก กรุงเอเธนส์จึงมีความมั่งคั่ง
สังคมที่มีขนาดใหญ่โตขึ้น มีความซับซ้อนจากการอยู่ร่วมกันของชนเชื้อชาติ
ต่างๆ ที่รวมถึงข้าทาสบริวารจำนวนมาก เฉพาะกรุงเอเธนส์ในสมัยหนึ่ง
มีทาส 2 คนต่อประชากร 1 คน แต่สำหรับชนชั้นปกครองคาดว่า อาจ
มีทาสบริวารหลายคนต่อเจ้านายเพียงคนเดียว สังคมที่เริ่มมีการแบ่งชนชั้น
ต่างๆ จึงจำเป็นต้องมีการวางกฎระเบียบ เพื่อควบคุมให้เกิดความสงบ
เรียบร้อย กรีกจึงเป็นสังคมแรกๆ ที่มีศาสตร์การปกครองซับซ้อนกว่าสังคม
หรืออารยธรรมอื่นๆ ยิ่งเมื่อชนชั้นปกครองมีความเป็นอยู่ที่สุขสบายล้อมรอบ
ด้วยข้าทาสบริวาร ในยามว่าง ชนชั้นสูงบางกลุ่มจึงสนใจใฝ่หาศาสตร์ความรู้
ต่างๆ เช่น ดาราศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และคณิตศาสตร์ ฯลฯ

มีบันทึกว่า ที่เมือง ELEA ทางตอนใต้ของอิตาลี โรงเรียนสอน
ปรัชญาแห่งแรกของโลก ถือกำเนิดขึ้นโดย PARMENIDES เมื่อเกือบ
สามพันปีก่อน

การสอนปรัชญาในยุคแรกๆ ก็คือการศึกษาวิชาทุกสาขาที่มนุษย์มีอยู่

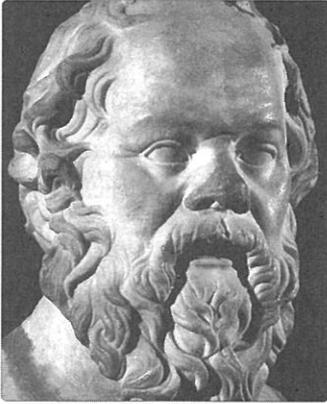
ศาสตร์ทุกอย่างยังถูกเรียกว่าปรัชญา เพราะวิชาความรู้ต่างๆ เกิดจากความสงสัย ชาวกรีกเองก็เป็นสังคมแรกๆ ที่สนใจการหาคำตอบเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ จนถึงขั้นมีการเปิดสถานที่สอน ประสิทธิภาพประสาทความรู้ ความสนใจ และความพยายามเผยแพร่ความรู้ ซึ่งเป็นรากฐานของอารยธรรมที่มีคุณค่าต่อสังคมตะวันตกมาจนถึงทุกวันนี้

ในตะวันออกกลาง แม้ชาวอียิปต์จะรู้จักการหลอมแร่ทองแดง เมื่อกว่า 6,000 ปี มาแล้ว แต่จีนและอินเดียก็มีหลักฐานอารยธรรมความเจริญที่ไม่ด้อยกว่าส่วนอื่นๆ ของโลก โดยเฉพาะสิ่งประดิษฐ์มากมายที่ชาวจีนเป็นผู้ผลิตคิดค้นขึ้นก่อนใคร นับตั้งแต่การทำกระดาษ การผลิตระบบกังหัน และเฟืองที่สามารถถวิดน้ำ และต่อมามีการพัฒนาตัดแปลงเป็นเครื่องจักรกลชนิดอื่น เช่น เครื่องบอกเวลา เครื่องวัดระยะทาง และพาหนะที่รุนแรง

เสียดายที่ความก้าวหน้าด้านสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ต้องสะดุด และในบางช่วงหยุดนิ่ง เมื่อราชวงศ์ต่างๆ เสื่อมสลาย และมีการแก่งแย่งอำนาจกันมาโดยตลอดในประวัติศาสตร์จีน โดยเฉพาะสิ่งประดิษฐ์ของจีนบางอย่าง เช่น เข็มทิศ ถูกกำหนดให้ใช้เฉพาะในพระราชพิธี จึงไม่ถูกนำออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการเดินทางอย่างแพร่หลายดังสังคมตะวันตก ที่นำเข็มทิศจีนไปพัฒนาการเดินทางเรือ จนสามารถล่าเมืองขึ้นได้ทุกแห่งหน

ย้อนกลับมาสู่เอเธนส์ ในสมัยที่เราเรียกว่า ช่วงก่อนโซคราติส ธาเลส Thales (-585 BC) เน้นการสืบหาข้อเท็จจริงของปรากฏการณ์ต่างๆ ทั้งธรรมชาติและสังคม โดยอ้างเหตุที่มาและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ด้วยการใช้เหตุผล ธาเลสได้รับการยกย่องว่าเป็นปราชญ์ชาวกรีกคนแรกที่หักล้างความงมงายเก่าๆ ที่เชื่อมโยงสิ่งเร้นลับต่างๆ กับเทพเจ้า และเทวรูปสัตว์ต่างๆ เขาเองเป็นคนแรกที่ใช้ศาสตร์ด้านดาราศาสตร์และคณิตศาสตร์ คำนวณหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น มีหลักฐานว่าเขาสามารถคำนวณเวลาเกิดของสุริยุปราคาได้

โซคราตีส (เกิดเมื่อ -470 BC) สิ่งที่โซคราตีสสงสัยและต้องการ

Socrates

หาคำตอบ ทุกวันนี้ยังเป็นแก่นสำคัญของวิชาปรัชญารวมถึงหลักจริยธรรมแห่งชีวิตและการปฏิบัติต่อมนุษย์ที่อยู่รวมกันในสังคม

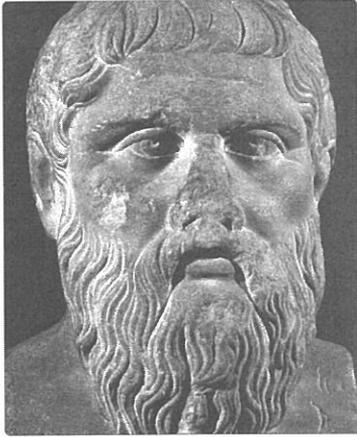
แม้จะไม่มีผลงานที่เขียนบันทึกไว้ แต่ความคิดเห็นต่างๆ ของโซคราตีสถูกถ่ายทอดในงานเขียนของ เพลโตที่บันทึกการแลกเปลี่ยนความคิด การโต้เถียงกับผู้อื่นต่างๆ ที่โซคราตีสมักต้องเข้าร่วมถกเถียงเพื่อหาคำตอบ ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่ใด

ความเป็นอมตะของหลักการอธิบายและการเรียนรู้แบบโซคราตีส ที่ถูกถ่ายทอดลงในงานเขียนของเพลโต คือการสอนด้วยวิธีหนึ่งรวมกลุ่มกันถกปัญหาแก้ข้อสงสัยในเรื่องที่สนใจอยู่ การแลกเปลี่ยนทางปัญญา แสดงความคิดเห็นและรับฟัง ใช้เหตุผลถกเถียงเพื่อหาคำตอบที่ชัดเจนที่สุด หลังจากนั้น อาจนำผลสรุปยกขึ้นมาพูดเพื่อหาความชัดเจนเพิ่มเติมอีกโดยไม่มีวันยุติ แต่ให้ความชัดเจนขึ้นเรื่อยๆ

เพลโตเห็นว่า **มนุษย์ควรศึกษาให้เข้าใจตนเองก่อนว่า อยู่เพื่ออะไร?** ในปัจจุบันเราบางคนอาจเอ่ยขึ้นว่า “ตลอดชีวิตผมทำงานหาเลี้ยงครอบครัว ทำหน้าที่หัวหน้าครอบครัวให้ครบถ้วน ไม่เห็นมีความจำเป็นต้องเข้าใจจุดมุ่งหมายในความเป็นอยู่มากกว่าดูแลครอบครัวให้เป็นสุข” เพลโตอาจจะตอบว่า ประสพการณ์ใช้ชีวิตของคุณเปรียบเทียบกับ “ม้า” ตัวหนึ่งในโลกทุกๆ ไป แต่เราจะเข้าใจสภาพการดำรงชีวิตได้ดีขึ้น ถ้าจะเข้าใจปรัชญาใน “ความเป็นม้า” หรือ “รูปแบบที่สมบูรณ์ของม้า” (FORM of a horse)

ส่วนความเข้าใจชีวิตว่ามนุษย์อยู่เพื่ออะไร ต้องอาศัยปัญญาที่ต้องได้มาด้วยความสงสัย และมีกิจกรรมหาคำตอบ ทุกวันนี้รากฐานการศึกษาของตะวันตก ยังคงรักษารูปแบบการฝึกฝน ใช้ปัญญาถกหาคำตอบแบบเพลโต ว่าปัญญานั้นได้จากการฝึกฝนที่เริ่มตั้งแต่ความสงสัย การอ่าน การค้นคว้า และการร่วมกันถกหาคำตอบที่ชัดเจนขึ้น ด้วยเชื่อว่าปัญญาไม่เกิดจากฝ่ายเดียว ไม่ใช่การรับรู้ การฟัง จด ลอก ซึ่งจะให้ได้แต่ข้อมูลเพื่อท่องจำและใช้เฉพาะเหตุการณ์ เช่น ท่องจำเพื่อเตรียมสอบ และในเวลาไม่นาน ความทรงจำก็จะค่อยๆ ลบเลือน ความรู้สูญหายไปโดยเปล่าประโยชน์ ต่างจากปัญญาที่ได้จากจากการฝึกฝนซึ่งลบลือนยาก เนื่องจากเป็นกิจกรรมการโต้ตอบ ใช้ทักษะและปัญญาประกอบเหตุผลร่วมถก “DIALOGUE” แบบเพลโต

ในชีวิตประจำวัน หากมนุษย์มองและเข้าใจสิ่งรอบตัว โดยใช้ตาหรือประสาทสัมผัสจากภายนอกเพียงอย่างเดียว ประสพการณ์ทั่วไปจะเห็นแต่สัตว์ที่เป็นม้าเฉพาะตัวนั้น แต่ถ้าเราใช้สมอง ใช้ปัญญาหรือวิจยญาณวิเคราะห์ เราจะเริ่มเข้าใจ “ความเป็นม้า” หรือรูปแบบของม้า การจะเข้าใจความดี ความยุติธรรม ก็เช่นกัน เพลโตกล่าวว่า เราควรเข้าใจรูปแบบของความดี ความยุติธรรม และเป็นไปได้ว่า ตลอดชีวิตของคนบางคนไม่เข้าใจแบบของความดี เพราะแบบของความดีสำหรับพ่อค้าบางคน ไม่ได้ช่วยให้เกิดผลกำไรที่เขาปรารถนา ความไม่แน่นอนของสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์เราประสบ สิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน การเลี้ยงดูครอบครัว การศึกษาเล่าเรียน กิจกรรมต่างๆ ของผู้คนในสังคม ไม่มีความยั่งยืน โดยเฉพาะเมื่อต่างคนต่างมีความนึกคิดแตกต่างกัน แม้กระทั่งกระแสลมที่พัดโชยมาปะทะเรา บางคนอาจจะรู้สึกสบาย สดชื่น แต่สำหรับอีกคน กระแสลมเดียวกันที่โชยมานี้อาจจะหนาวเกินไปสำหรับเขา ขณะที่คนที่สามยังรู้สึกร้อนอบอ้าว

Plato

ในผลงานของเพลโต ที่มีตัวละครผู้รู้หลายคนนั่งถกเถียงปรึกษาหารือ และแลกเปลี่ยนความนึกคิดระหว่างกัน บางครั้งก็เป็นการถกเถียงอย่างมีอารมณ์ แต่เป็นไปเพื่อระดมความคิด ใช้เหตุผลหาบทสรุป เพื่อให้ได้คำตอบที่ดีที่สุด

ดังเช่นทุกคนในโต๊ะสนทนา อาจจะเขียนรูปร่างกลมในความนึกคิดลงบนแผ่นกระดาษและมาเปรียบเทียบ

เทียบกันว่า วงกลมของใครกลมที่สุด สังคมมนุษย์ ชีวิตความเป็นอยู่ของเรา ก็เปรียบเสมือนวงกลมที่แต่ละคนนำมาเปรียบเทียบกัน บางคนมีวงกลมที่สมบูรณ์กว่า แต่ทั้งหมดนั้นก็ไม่มีวงกลมวงไหนกลมสมบูรณ์เท่ากับ “วงกลม” ที่เป็นรูปแบบสากล

มนุษย์เราจึงควรเข้าใจว่า ความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ไม่มีความแน่นอน และสามารถเปลี่ยนแปลงตามความนึกคิดของเรา ศาสตร์แขนงต่างๆ ทุกวันนี้ มีการปรับปรุงและพัฒนาให้ก้าวหน้าไม่หยุดนิ่ง เพราะมีการค้นพบหลักฐานและข้อเท็จจริงใหม่ๆ ตลอดเวลา วัฒนธรรมขนบธรรมเนียม กฎเกณฑ์ต่างๆ จึงมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงให้เหมาะสมด้วยมนุษย์เราเองทั้งสิ้น กฎหมายที่เราใช้อยู่ทุกวันนี้ ก็พัฒนามาจากกฎหมายที่ได้รับการปรับปรุงให้เป็นกฎระเบียบ กฎเกณฑ์

ความรู้ความสามารถของมนุษย์ที่ต้องการหา “วงกลม” ที่สมบูรณ์ที่สุด หรืออีกนัยหนึ่ง สังคมที่สมบูรณ์ที่สุด ก่อให้เกิดกิจกรรมที่พัฒนาสังคมอย่างไม่หยุดนิ่ง ในผลงานเรื่อง รัฐในอุดมคติ “The Republic” ของเพลโต มีหลายบทที่กล่าวถึงความพยายามของมนุษย์เรา ที่ต้องการ

หา “รัฐ” ในอุดมคติ รัฐที่สมบูรณ์แบบ เหมือนกับมนุษย์เราทุกวันนี้ยังพยายามพัฒนาสังคมของตนให้สมบูรณ์แบบยิ่งขึ้นเรื่อยๆ

ประวัติศาสตร์ของมนุษย์เราจึงมีเรื่องราวบันทึกการต่อสู้ เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิเท่าเทียมกัน ความยุติธรรมในสังคม ด้วยวิถีทางต่างๆ トラบจนถึงทุกวันนี้ ลักษณะการเรียนรู้ การสอนในห้องเรียนโดยการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ยังคงเหมือนบทสนทนาของเพลโต ไม่เปลี่ยนแปลงมาตลอดสองพันกว่าปี ผลงานลักษณะ Dialogue ของเพลโต จึงเป็นอมตะในฐานะผู้ที่ริเริ่มรูปแบบของการถกแถลงแลกเปลี่ยนความคิดหาความรู้จากการถาม-ตอบ ได้แย้งด้วยเหตุและผล แลกเปลี่ยนความเข้าใจเพื่อหาข้อสรุปของเรื่องที่เป็นจุดสนทนา

ขั้นตอนการแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจระหว่างผู้ร่วมวงสนทนา เป็นรากฐานขั้นตอนสำคัญของการเรียนรู้ การศึกษาสิ่งที่เป็นความรู้ในสังคม ต้องเน้นที่ขั้นตอนการได้มาซึ่งความรู้นั้นๆ ไม่ใช่มุ่งแต่เรียนรู้และท่องจำบทสรุป เหมือนดั่งการกระโดดข้ามขั้นบันไดเพื่อให้ถึงจุดหมายขั้นสุดท้าย โดยไม่ได้ก้าวเดินตามขั้นบันไดทีละขั้น ดั่งกระบวนความเจริญหรือการพัฒนาของสังคมที่ค่อยเป็นค่อยไป ตามขั้นตอนของเวลา ฉันใดฉันนั้น เหมือนดั่งการซื้อเทคโนโลยีหรือสิ่งผลิตที่ทันสมัยเพื่อให้สังคมดูเหมือนมีความก้าวหน้าจากภายนอก หลักความคิด และการชวนขยายหาคำตอบตามวิธีของเพลโต จึงมีความสำคัญอย่างสูงต่อพื้นฐานของความรู้ในสังคมตะวันตก ที่มองหาคำตอบจากสิ่งต่างๆ รอบๆ ตัว อีกทั้งวิธีการหยิบยกสิ่งที่สงสัยมาถกหาคำตอบ แยกแยะให้ชัดเจนตั้งแต่สิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น พืช สัตว์ สิ่งของต่างๆ ในธรรมชาติ จนถึงสภาพที่เป็นนามธรรม เช่น ความยุติธรรม ความดี หรือแม้แต่ความสวยงาม ก็ถูกหยิบยกนำมา วิจาร์ณถกเถียงหาคำตอบ

หลักการเรียนการสอนในสังคมตะวันตกทุกวันนี้ ยังคงเน้นการ

ถาม-ตอบในห้องเรียน ประกอบกับการศึกษาเอกสารสถานที่เรียน เพื่อหาประสบการณ์ภายนอก เคยมีคนตั้งข้อสังเกตว่า ศิลปะ และวัฒนธรรมตะวันตกที่เน้นการก้าวกระโดด ต่อสู้กับแรงดึงดูดของธรรมชาติ กับการรำนาฏศิลป์ของชาติต่างๆ ในตะวันออก นับตั้งแต่อินเดีย ไทย ญี่ปุ่น ซึ่งมักจะเน้นการเคลื่อนไหวที่คล้อยตามธรรมชาติ ตั้งแต่การเคลื่อนไหวอย่างก้าวอย่างช้าๆ ราบขนานตามพื้นดิน มุมมองที่ชาวตะวันตกมองหาคำตอบในธรรมชาติ มีความแตกต่างจากมุมมองของชาวตะวันออก ภูเขาสูงที่ตั้งตระหง่านอยู่เบื้องหน้า สูงสุดลูกหูลูกตา อาจทำให้เราคิดถึงเทพยดาที่สิงสถิตอยู่ในความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ แต่ในวัฒนธรรมหรือสภาพความเป็นอยู่ของชาวตะวันตก ที่อาจจะมีประสบการณ์ผ่านการต่อสู้กับธรรมชาติมากกว่า อาจมองภูเขาสูงเบื้องหน้าว่า เป็นอุปสรรคที่ต้องฟันฝ่าให้สำเร็จ เพื่อหาพื้นแผ่นดินที่ดีกว่าอีกด้านหนึ่งของภูเขา

ในบทหนึ่งของหนังสือ “The Republic” เพลโตเปรียบเทียบกับสังคมมนุษย์เหมือนตั้งชุมชนที่อยู่ในถ้ำ ถูกล้ามโซ่กักขังด้วยความเชื่อด้วยวัฒนธรรมของตัวเอง ที่ไม่ใช่โซ่ตรวนจริงๆ โดยมีผู้กล้าคนหนึ่งเดินหลุดพ้นจากพันธะทางสังคม และเดินย้อนหาแสงสว่างจากภายนอก ในช่วงแรกที่เห็นแสงสว่างภายนอก เขาต้องทนต่อแสงอันแรงกล้า ซึ่งเพลโตคงจะเปรียบแสงสว่างนี้ถึงความจริงที่มนุษย์ต้องลำบากในการแสวงหา โดยเฉพาะเมื่อข้อเท็จจริงนั้นขัดแย้งกับความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ การที่ผู้กล้านั้นจะกลับเข้าถ้ำและชักชวนให้คนอื่นๆ ปลดโซ่ตรวนเพื่อหาความสว่างภายนอก เขาเองอาจเสี่ยงต่อการต่อต้านทำร้ายจากคนที่พอใจกับสิ่งที่อยู่ในถ้ำ หลงใหลกับเงาที่ปรากฏอยู่บนผนังถ้ำ

เพลโตกล่าวว่า ผู้กล้าที่ปลดปล่อยตัวเองออกจากถ้ำ เพื่อค้นหาสภาพที่แท้จริง คือปราชญ์ที่พร้อมจะนำหน้าพัฒนาสังคมให้สูงขึ้น เจริญก้าวหน้าขึ้น ไม่วนเวียนอยู่แต่ภายในถ้ำ

รัฐในอุดมคติของเพลโต มีการแบ่งความถนัดของชนชั้นต่างๆ ตั้งแต่
นักรบ ทหาร พ่อค้า และกรรมกร ฯลฯ ตามความถนัดที่เป็นอยู่ ส่วนผู้ที่
เหมาะสมที่จะปกครองรัฐในอุดมคตินี้ให้สงบสุข ควรเป็นเหล่านักปราชญ์
ที่ได้รับการเรียนรู้ฝึกฝน ให้สามารถใช้เหตุผลวิจารณ์ญาณปกครองให้
ความเป็นธรรม บุคคลเหล่านี้มีหน้าที่ปกครองเป็นอาชีพ และเพื่อทดสอบ
ว่าความคิดของเราเป็นจริงได้ เพลโตจึงได้ก่อตั้งโรงเรียน Academy ขึ้น
ในกรุงเอเธนส์ เพื่อเป็นแหล่งประสาทความรู้ด้านปรัชญา ซึ่งหมายรวมถึง
ศาสตร์แขนงต่างๆ ด้วย

มุมมองต่อโลกภายนอกรอบๆ ตัวเรา และสังคมของวัฒนธรรม
ตะวันตก ได้รับอิทธิพลจากความคิดของเพลโตอย่างมาก โดยเฉพาะ
เมื่อเพลโตเน้นให้เราเดินหาแสงสว่างที่ส่องเข้ามาในถ้ำ การต่อสู้กับ
อุปสรรคระหว่างทาง เพื่อหาแหล่งกำเนิดของแสง ซึ่งเพลโตเปรียบว่า
เป็น “ความจริง”

กลุ่มมนุษย์จำนวนหนึ่ง ที่เพลโตกำหนดว่า ควรจะเป็นนักปราชญ์
ที่มีสติปัญญา สามารถเป็นเครื่องมือต่อสู้กับปัญหา และข้อถกเถียงเพื่อหา
ข้อสรุปของสิ่งต่างๆ รอบๆ ตัว แล้วนำสิ่งเหล่านั้นกลับมาเป็นฐานความรู้
พัฒนาสังคมในการบริหารปกครองบ้านเมือง

ผลงานชิ้นเอกหลายชิ้นของเพลโตถูกพบว่า มีการแปลเป็นภาษา
อารบิก ในอาณาจักรเปอร์เซีย ที่พิสูจน์อิทธิพลความแพร่หลายของความ
คิดที่กระจายไปสู่สังคมที่เกี่ยวข้องกับอาณาจักรกรีก

ประเทศสิงคโปร์ ก็ถูกเปรียบเทียบกับรัฐในอุดมคติของเพลโต
ที่มักมีการควบคุมและจัดระเบียบของสังคม ในระดับที่นักปราชญ์ผู้
ปกครองออกกฎระเบียบรักษาความสงบสุขของสังคม เพลโตเห็นว่า
ผู้ปกครองที่เป็นนักปราชญ์ ควรมีคุณสมบัติอย่างน้อยสี่คุณลักษณะคือ
ต้องมีความกล้าหาญ มีสติปัญญาที่จะให้ความยุติธรรมและตัดสินใจแก้

ปัญญา พร้อมกับมีความเมตตา เพื่อให้โอกาสแก่ผู้ที่ด้อยกว่า และส่วน
สำคัญที่ขาดไม่ได้คือ มีความรู้จักเพียงพอต่ออำนาจสิ่งยั่วยวน ส่วนสุดท้าย
นี้ ดูเหมือนปรัชญาตะวันออกจะมีแนวคิดลักษณะนี้อยู่มาก สังคมรัฐ
ตะวันตก มีประวัติศาสตร์การสู้รบ แย่งชิงอาณาจักร แสวงหาอำนาจ ใน
เกือบทุกสมัยของประวัติศาสตร์ซีกตะวันตก และตั้งแต่ยุคการแข่งขันล่า
อาณานิคมเพื่อแสวงหาพื้นแผ่นดินใหม่ ค้นหาทรัพยากรที่มีค่าแทบทุกแห่ง
ในโลก ซึ่งเปรียบเสมือนการออกจากถ้ำ เพื่อค้นหาความจริงภายนอก เพียง
แต่สิ่งที่สังคมตะวันตกค้นหา กลับกลายเป็นความมั่งคั่งทางวัตถุ ซึ่งใน
ช่วงของประวัติศาสตร์แต่ละยุค ล้วนคลະไปด้วยการสู้รบแย่งชิงพื้นแผ่นดิน
และทรัพยากรอันมีค่าโดยตลอด ไม่เคยหยุด แม้กระทั่งปัจจุบันนี้

ผลงานของเพลโต ที่ครอบคลุมข้อสงสัยเกือบทุกแขนงความรู้ของ
มนุษย์จะกำชับอยู่เสมอว่า ถ้าเราฝึกฝนความเข้าใจ ถก และแก้ไขปัญญา
พร้อมกับการเรียนรู้จากการถกหาคำตอบ ความเข้าใจต่อสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัว
เราจะดีขึ้น ความรู้ความเข้าใจที่ถูกขัดเกลาด้วยการถกหาข้อเท็จจริงที่เด่น
ชัดขึ้น จะเสริมแต่งความรู้ให้ชีวิตและสังคมมนุษย์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

มนุษย์เราจึงควรเห็นคุณค่าของการใช้เหตุผลควบคุม และนำมา
ประกอบการตัดสินใจกระทำที่เราต้องทำอยู่ทุกขณะ ผู้ที่มีปัญญาย่อม
รอบรู้ และสามารถควบคุมจิตใจด้วยเหตุผลได้ดีกว่าผู้ไม่ใฝ่ในความรู้
และมีความดีอันต่อการเสาะหาปัญญา นักปราชญ์ หรือกลุ่มคนที่เพลโต
ว่าเหมาะสมในการปกครองรัฐ ควรได้รับการเลี้ยงดูและฝึกฝนให้ความรู้
ตั้งแต่วัยเรียนรู้ การแบ่งชนชั้นโดยให้รัฐเลี้ยงดูอบรมชนชั้นต่างๆ ในรัฐ
ที่กำหนดให้ทหารและขุนศึกได้รับการฝึกฝนตั้งแต่เด็ก เพื่อทำหน้าที่ให้
สมบูรณ์เหมือนดังชนชั้นอื่นๆ ที่มีความถนัดด้านการค้า การเดินเรือ
การจัดระเบียบหน้าที่อย่างชัดเจน ย่อมช่วยให้ได้รับรู้อย่างสมบูรณ์ตามความ
คิดของเพลโต ส่วนความคิดด้านนี้ของเพลโตเอง ถูกวิจารณ์ในกว่า 2

พันปีให้หลังว่า เป็นแนวคิดต้นแบบที่นาซีเยอรมันใช้วางแผนในการรักษา
เผ่าพันธุ์อารยัน ที่ฮิตเลอร์เชื่อว่าเป็นเลิศเหนือเผ่าพันธุ์อื่นๆ

ส่วนสำคัญที่ทุกวันนี้งานเขียนของเพลโต ยังคงถูกกำหนดให้เป็น
ตำราที่ต้องอ่าน เพราะลักษณะของการสนทนาโต้ตอบ (Dialogue) ที่
หยิบยกเอาสิ่งที่มนุษย์แสวงหาคำตอบมาวางเบื้องหน้าทุกคน และถกข้อ
เท็จจริง นับตั้งแต่การพูดถึงจุดประสงค์ของรัฐว่าการมาอยู่ร่วมกันของคน
ต่างชาติต่างชนชั้น ควรจะวางระเบียบอย่างไร เพื่อความสงบสุขของผู้อยู่
อาศัย การตั้งคำถามที่ว่า ประชาชนควรทราบความมุ่งหมายของรัฐได้ แต่
เราจะทราบได้อย่างไร

เพลโตว่า เราจะทราบความมุ่งหมายของรัฐได้เมื่อเราค้นพบความ
มุ่งหมายของมนุษย์เอง ถ้าเราไม่เข้าใจว่าชีวิตของมนุษย์ดำรงอยู่เพื่ออะไร
จุดมุ่งหมายของรัฐ รัฐที่ประกอบด้วยคนกลุ่มต่างๆ มาอาศัยอยู่ร่วมกัน
ก็จะมีทิศทางการพัฒนา ต่างกลุ่มต่างชนชั้นอาศัยอยู่ร่วมกันทางกายภาพ
เพียงเท่านั้นหรือ?

ในผลงานเขียนของเพลโต ที่ถกหาคำตอบอันสำคัญต่างๆ ของ
สังคมมนุษย์ มีคำถามว่า มนุษย์ดำรงอยู่เพื่ออะไร ซึ่งตอบได้ยาก เนื่อง
มาจากอะไร ปกติที่เราถกหาคำตอบเกี่ยวกับสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวเรา เรา
สามารถนำมาแยกแยะเบื้องหน้าคนเพื่อถกแสดงเหตุผลร่วมกันจนหาคำ
ตอบได้ แต่เมื่อเรื่องที่จะถกหาคำตอบเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมนุษย์เอง
การถกหาคำตอบเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายในการเป็นมนุษย์ว่าดำรงชีวิตอยู่เพื่อ
อะไร

ถ้าถามผู้นำครอบครัวทุกๆ ไป ส่วนใหญ่จะตอบว่า มีชีวิตเพื่อความ
สุขของภรรยาและครอบครัว สำหรับนักเรียน นักศึกษา ก็จะได้คำตอบ
ว่าการเรียนรู้เพื่อนำไปประกอบอาชีพ เพื่อให้มีงานที่ดี มีรายได้ใช้จ่าย
หาซื้อสิ่งต่างๆ ได้

การถกหาจุดประสงค์ของการมีชีวิตของมนุษย์ จึงยากในการยก “ความเป็นมนุษย์” ขึ้นมาถกหาคำตอบ เนื่องจากประสบการณ์ของผู้ร่วมสนทนาแต่ละคนไม่เหมือนกัน บางคนก็พอใจกับอาชีพการงานที่มีรายได้ดี มีความสุขในชีวิตครอบครัว จะมีความคิดเห็นต่างจากผู้สนทนาบางคนที่ยังไม่มีอาชีพที่มั่นคง บางคนอาจจะเป็นนักศึกษา บางคนอาจเป็นกรรมกร

ถ้าสรุปอย่างผิวเผินว่า จุดมุ่งหมายของเราที่มีชีวิตในสังคม เพื่อหาปัจจัยให้มากพอสำหรับชีวิตให้สุขสบาย คนที่เป็นกรรมกรก็คงขาดปัจจัย และต้องชวนขายหาเพิ่มเติมเช่นกัน

เพลโตว่า ถ้าเราทุกคนยังอยู่ในถ้ำ และหลงใหลพอใจสภาพที่เป็นอยู่ หรืออาจจะไม่เข้าใจความสามารถของตัวเอง ที่สามารถเดินให้หลุดพ้นจากเงาที่ลุ่มหลงอยู่ และเดินทางออกจากถ้ำเพื่อให้ได้พบสภาพที่แท้จริง ผู้เฝ้าหาความจริงที่ต้องการเดินรณหาคำตอบของจุดประสงค์ในการเป็นอยู่ของมนุษย์ คือนักปราชญ์

ภายหลังจากเพลโต ปรัชญาในยุคต่อมา อาจเรียกได้ว่า เป็นยุคการเผยแผ่และความเจริญรุ่งเรืองของศาสนา โดยปราชญ์ที่โดดเด่น เช่น โทมัส อาควินัส (Thomas Aquinas) ยึดถือแนวการใช้เหตุผลแบบเพลโตและโซคราติส แปลความหมายใหม่ แก้ไขปัญหาเรื่องความเชื่อ โดยใช้เหตุผลและผลประกอบคำอธิบายแก่ศาสนา

การแปลความหมายใหม่ทางปรัชญาในผลงานของ Thomas Aquinas ทำให้ข้อคิดและหลักการค้นหาความจริงตามหลักปรัชญากรีกแพร่หลาย เป็นการปูทางให้เริ่มมีการค้นพบ โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์อธิบายข้อข้องใจ ข้อกังขาในสิ่งต่างๆ รอบๆ ตัว การให้ความชัดเจนในการอธิบายเผยแผ่คำสอน ทำให้เกิดการขยายตัวของศาสตร์ที่เผยแพร่ไปทั่วทั้งทวีปยุโรป

ค.ศ. 1600 น่าจะเป็นยุคเริ่มต้นของปรัชญายุคใหม่ นักปราชญ์

พยายามใช้เหตุผลเป็นเครื่องมือในการค้นคว้า ในช่วงปลายศตวรรษก่อนหน้านี้ มีการค้นพบว่าข้อเท็จจริงใหม่ในด้านวิทยาศาสตร์และสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวเรามากมาย บ้างก็สร้างความตื่นเต้นเพื่อให้ความพยายามจะสืบเสาะหาความจริงเพิ่มเติม แต่ข้อเท็จจริงบางเรื่องที่ถูกค้นพบและขัดต่อความเชื่อเดิมๆ จะถูกกระแสดต่อต้าน ตัวอย่างเช่น กรณีที่มีการค้นพบว่า โลกหมุนรอบดวงอาทิตย์ แย้งกับความเชื่อเดิมที่คิดว่า โลกเราเป็นศูนย์กลางของจักรวาล ต้องใช้เวลาอีกหลายสิบปีกว่า จะได้รับการยอมรับ การค้นพบใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในมุมต่างๆ ของทวีปยุโรป เริ่มจากการก่อตั้งมหาวิทยาลัยตามเมืองใหญ่ต่างๆ

ในปี ค.ศ. 1119 ที่เนเปิล/1224 ที่ตูลุส/1229 มหาวิทยาลัยลิบบอนในโปรตุเกส และ 1290 ในสเปน

ผลจากวิวัฒนาการด้านความรู้ทางวิทยาศาสตร์ คนในสังคมจึงเริ่มพยายามใช้เหตุผลมากขึ้น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การค้นคว้าเป็นวิธีการหาความรู้แทนการยึดเอาแต่ความเชื่อเก่าๆ สังคมมนุษย์เริ่มเข้าใจพลังจากความคิดมนุษย์ที่ออกแบบผลิตเครื่องจักรที่รุนแรง มนุษย์เห็นความสามารถของตนเองในการต่อสู้กับธรรมชาติได้ การพัฒนาทางวิทยาศาสตร์ได้ให้ความรู้ความเข้าใจใหม่ๆ ที่เปลี่ยนทัศนคติต่อความเข้าใจเก่าๆ เมื่อมองหาคำตอบจากธรรมชาติภายนอก เทือกเขาสูงเบื้องหน้าที่เราเคยเห็นเป็นสถานที่ที่อยู่ของพลังเหนือธรรมชาติ กลายเป็นความท้าทายใหม่ๆ ที่มนุษย์ต้องสำรวจธรรมชาติและเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ มนุษย์เริ่มสามารถจับต้อง พิสูจน์ แยกแยะ ตรวจสอบดูจนหาคำตอบของเหตุที่มาได้ ยิ่งเมื่อความแพร่หลายในการนำแร่ธาตุ โลหะจากธรรมชาติมาหลอมหล่อใช้เป็นเครื่องมือ เป็นเครื่องที่รุนแรง ทำให้รู้สึกว่าธรรมชาติอยู่ไม่ไกล เราสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นผลให้ ใน

ยุคต่อๆ มาอาณาจักรต่างๆ ในยุโรป พยายามบุกเบิกและแข่งกันออกหา
แผ่นดินใหม่ที่มีแหล่งแร่ธาตุที่มีค่า นำมาทำประโยชน์และสร้างความ
มั่งคั่ง

ความคิดด้านปรัชญาตั้งแต่ยุคการฟื้นฟูศิลปวิทยาการ จึงเป็น
ลักษณะของการพยายามค้นหาความจริง หาด้านต่อของความรู้ เดส์คาร์ต
เป็นนักปราชญ์ที่จุดประกายปรัชญาตามยุคสมัยที่เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ
ของการบุกเบิก การเสนอแนวความคิดปรัชญายุคใหม่ โดยใช้เหตุผลเป็น
เครื่องมือชุดสุดท้ายข้อเท็จจริง ลดกระแสความเชื่อแบบเก่า ประโยคที่ว่า
I think, therefore I am. ไม่ได้อธิบายปรัชญาของเดส์คาร์ต แต่เป็นประโยค
ที่แสดงความเฉลียวใจ ในยุคที่ผู้คนกำลังเหวอวิทยาศาสตร์ “ฉัน
ใช้เหตุผลคิดเป็น ฉันจึงเป็นอย่างที่เป็นอยู่”

ปรัชญาเริ่มเป็นเรื่องของคนทุกคน อยู่ข้างหน้าตัวเรา รอบๆ ตัวเรา
ที่สามารถหยิบยกนำมาพัฒนาสังคมที่มนุษย์ต้องการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ
อย่างมีเหตุผล ไม่ได้อาศัยความเชื่อหรือข้อกำหนดของสังคม ที่ผู้อยู่ภายใต้
การปกครองต้องทำตาม

จากยุคนี้ ผู้ที่สนใจปรัชญาเริ่มเปิดกว้างขยายวงจากเจ้าผู้ครองนคร
และนักบวช มาสู่สามัญชน สถาบันการศึกษาเปิดกระจายอยู่ทุกเมือง
ใหญ่ๆ ในยุโรป ประชาชนในสังคมมีเสรีภาพในการศึกษาค้นคว้า มีเสรีภาพ
ในการแสดงความคิดเห็น อย่างน้อยก็ในระดับที่ไม่ทำให้ขัดกับหลักความเชื่อ
ใหญ่ๆ ของศาสนา

ตั้งแต่ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ มนุษย์เริ่มเข้าใจความสามารถที่มี
เหนือธรรมชาติในบางสาขา ความสามารถรู้แจ้งด้านดาราศาสตร์ให้ประโยชน์
ด้านการเดินเรือ จากนั้นจึงมีความพยายามแข่งขันเพื่อครอบครองทรัพยากร
มีค่าในแผ่นดินใหม่ ที่มีการค้นพบอยู่ไม่ขาด

ณ ห้องพักอาจารย์ แผนกวิชาปรัชญา

อาจารย์ภูมิอิน อาจารย์ทูลทุก อาจารย์จิตทรา อาจารย์เรียววาด นั่ง
รับประทานอาหารเช้าที่โต๊ะกลางด้วยกัน

“อาจารย์... มาสอนวิชาใหม่ใช่ไหม?” อ.จิตทราเอ่ยถามเมื่ออาจารย์ทูล
ทุกนั่งลง

“ใช่ครับ... เดียวนี้มหาวิทยาลัยจัดปรัชญาให้เป็นวิชาบังคับ” อ.ทูล
ทุกตอบ

“เรียนแล้วจะเข้าใจชีวิตมั๊ย?” อ.จิตทราตั้งข้อสงสัย

“คงบตีคงเห็นความสำคัญของวิชานี้” อ.ภูมิอินช่วยตอบ

“บางมหาวิทยาลัยในอเมริกา นักศึกษาทุกคนต้องเรียนวิชาปรัชญา
ก่อนจบปริญญาตรี” อ.ทูลทุกให้ความเห็น

“จริงๆ แล้วปรัชญาเริ่มที่ตรงไหน และเมื่อไหร่กันแน่ละ” อ.จิตทรา
ถามต่อ

อ.ทูลทุก “ถ้าว่ากันตามหลักฐานที่ถูกต้องค้นพบ มีผู้จดบันทึกไว้ว่ากว่า
ห้าพันปีก่อนมนุษย์เริ่มตั้งคำถาม เพื่อที่จะพยายามเข้าใจถึงสิ่งต่างๆ ที่

หมวดปรัชญา

เราได้อะไรจากการกินปรัชญา กักกะ: ไทวพริบ จนถึงความสมบูรณ์ของการใช้ชีวิต
หากเรารู้จักการใช้เหตุผล ตรรกะตรง ปรัชญาอาจเป็นได้ทั้งการประจักษ์ความจริง
หรืออาจเป็นการค้นหา เสียงของทุเรียนที่หล่นในป่า

The Knowledge Center
นำเสนอหนังสือดี มีคุณค่า

ปรัชญากินได้

